

מבינים להעמיד גרסא") ויהיה כבורה לבטלה.

ויש להוסיף דלפמש"כ בשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' טז אות יח וכו') דברכה"ת מה"ת אינו אלא על תורה שבכתב, אבל על תורה שבע"פ אינו אלא מדרבנן, י"ל דרבא דמצריך לברך גם אתלמוד לשיטתו אזיל לפי מה שאמר בע"ז (יט.) לעולם ליגרס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר וכו', משמע דסובר דגם כשאינו מבין מקרי לימוד התורה [ועמדו ע"ז מראית העין שם בשם בינת יששכר, נזירות שמשון או"ח סי' נ, שמן ראש או"ח סי' ה אות ד], ולכן שפיר סבירא ליה דתיקנו ברכת התורה אף על התלמוד.

א, דברי חז"ל סי' טו, תורה תמימה דברים לב אות כט, שעשועי רעיונים כלל ב].

והקשה בתורת רפאל (שם) דעכ"פ מדרבנן מיהת למה אינו מברך על משנה וגמרא לפי ר"ה ור"א, והא לא גרע משאר מצות דמדרבנן מברך עלייהו. ונראה לומר על פי מש"כ במגן אברהם (סי' נ סק"ב) דבתורה כשאנו מבין אינו נקרא לימוד, אך בשו"ע הרב (הל' ת"ת פ"ב הי"ג) כתב דהיינו דוקא בתורה שבע"פ, אבל בתורה שבכתב אם מוציא בשפתיו אף שאינו מבין ה"ז מקיים מצות ת"ת, ולפי זה י"ל דחששו בתורה שבע"פ לזה שלא יבין לימודו (ראה רש"י ברכות ו: ד"ה אגרא "שהרי רובם אינם

הרב ישראל דנדרוביץ

נאציס הקב"ה רכי שמחה, ערד

מצוות קלות וחמורות והיא עזה כמוות וקשה כשאל קנאתה".

[אגב, בחדושי פני יהושע עמ"ס שבת (פח, א) כתב מדיליה דברי התנחומא: "היה נ"ל דעיקר התנאי במעשה בראשית לא היה אלא על תושב"כ, אבל כפיית הר כגיגית לא היה אלא בשביל תושבע"פ", ופלא שלא שם אל לבו שהדברים מפורשים בתנחומא וכדמייננן; כיוצא בזה תמה הרב חיד"א בספרו דברים אחדים (דרוש ל לשבת כלה) על הרב ההפלאה בהקדמת ספרו עמ"ס כתובות (פיתחא זעירא אות ג) שהביא כן בשם המפרשים בעוד שהם דברי התנחומא]. וא"כ מקשה הריב"א בשם הר"ת מאורליינש (הו"ד בבעה"ת עה"ת): "מה תשובה זאת לאומות העולם, היה להם לקבל תורה שבכתב בלא כפייה, כמו שעשו ישראל"; והביא שם לתרוץ בשם 'הר"א' דאה"נ כל טענתם 'כלום כפית עלינו הר כגיגית' הוא רק לענין התורה שבע"פ, ואילו לגבי התורה שבכתב הם אינם באים בטענה זו.

בענין כפיית הר כגיגית במתן תורה (א) בריש מס' ע"ז (ב, ב) איתא שלעתיד לבוא מניח הקב"ה ספר תורה בחיקו ואומר למי שעסק בה שיבוא ויטול שכרו, ומיד מתקבצין ובאין העכו"ם לתבוע אף הם שכרן, והם "כך אומרים לפניו: רבש"ע, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל דכתיב (שמות יט, יז) 'ויתיצבו בתחתית ההר' ואמר רב דימי בר חמא מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל, ואמר להם אם אתם מקבלין את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם", ומשיבין הקב"ה שאף השבע מצוות בני נח שקבלו עליהם לא קיימו אותם, יעו"ש עור. ונתחבטו הראשונים כמלאכים מה נעשה ביום שידובר לן מדברי המדרש תנחומא (פרשת נח, אות ג) שאת התורה שבכתב קבלו ישראל ברצון "שמשעה שאמר להן (הקב"ה) מקבלין את התורה, ענו כולם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט", ואילו הכפיית הר כגיגית נצרכה לתורה שבעל פה "שיש בה דקדוקי

מוריה, שנה עשרים וחמש, גליון ט—י (רצז—רצח). מנ"א תשס"ג

ומקני" דהיכא שהאדם נותן את הקרקע בפדיון נפשו לבל ימיתנו הרוצח, הוא מקנהו לו בלב שלם, וקיי"ל (ב"ב מז, ב) דתליוהו וזבין זביניה זביני, ופסק המרדכי בגיטין שם דבאונס דמיתה אמרינן גמר ומקני אע"ג דלא יהיב דמי, וא"כ כ"ש בנידון דידן שאם לא יקבלו את התורה היה שם קבורתם, שבודאי הסכימו לקיים ולקבל את דברי התורה, ומה שיין למימר 'מודעא רבה לאורייתא', והניח בצ"ע.

ויש מרבותינו דורשים אותו לתרץ (ראה מעשה רקח על הרמב"ם, מהדורת יפה שלזינגר מכת"י, ת"א תשכד, שם אות ג; מעין גנים מזרחי קושטנדינא תפא, בדרוש לפרשת ויצא בשם 'הרב רבי ז"ל', ועוד) ע"פ שיטת הבית יוסף (חו"מ סי' רה ב,ו) שחידש לחלק בין אם גזרו עליו הריגה ושוב אמרו שאם יתן להם את הקרקע יהיה לו נפשו לשלל שאז גמר ומקני, לבין גוונא שמאיימים עליו שאם לא יתן את הקרקע יהרגוהו, דאז לא גמר ומקני בדלא יהיב דמי, והובאו הדברים במשל"מ גופיה בהל' גירושין (פ"ב ה"כ); ויתפסו בשפת חלוקו, דהיינו טעמא שבמתן תורה לא גמרי ומקני כיון שהאונס היה שאם לא יקבלו התורה שם תהא קבורתם, וכענין שאם לא יתן הקרקע יהרגוהו, ושפיר אית להו מודעא רבה לאורייתא.

ד) ומצאתי להגאון רבי יעקב משולם אורינשטיין בעל הישועות יעקב' בחבורו עה"ת (ווארשא תרעב, פרשת יתרו ד"ה ויתיצבו) שאף הוא הביא זה התירוץ והקשה עלה מהא דעוד איתא במס' שבת (שם): "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (בראשית א, לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מתזיר אתכם לתוהו ובוהו", וא"כ דל מהכא כפיית ההר כגיגית, ותיפוק ליה דישראל גמרי ומקני

(ב) איברא, דלכד תידוק תחזי שעדיין הקושיה עמדה וגם נצבה אם כי באופן אחר, וכפי שהקשה הגאון רבי שלמה קלוגר בחבורו הגדול 'עבודת עבודה' (שם) מה טענתם של העכו"ם 'כלום כפית עלינו הר כגיגית' בעוד שאפילו תורה שבכתב לא קבלו עליהם, ושפיר איכא לענות כסיל כאולתו שישראל שהסכימו וקבלו עליהם תורה שבכתב, זכו ונשתלם שכרם שיעפו עליהם הר כגיגית גבי תורה שבע"פ, ולא עשה כן לכל גוי שכן העכו"ם סירבו לקבל אף תורה שבכתב, ולכך לא כפה עליהם כלום; וראה בספר 'סדר יעקב' עמ"ס ע"ז שאף הוא הקשה כן, ולא ראה שכבר זכה בזה הגרש"ק.

עוד ראיתי להגה"ק בעל המלוא הרועים בהגהותיו עמ"ס ע"ז (שנדפסו מכת"י בספר בית שמואל זשקובסקי עמ"ס ע"ז, נ"י תשמג; וזה עתה נדפסו בהוצאת וגשל, ויחנו בחסירות וחסורי מחסרא ולא קתני בשלימות) שהקשה שלכא' לא השיבם הקב"ה על עצם טענתם 'כלום כפית עלינו', אלא דחאם והשיאם לדבר אחר, ונמצא שלפום ריהטא טענתם נצחת היא.

ג) והנראה לתרץ כל זה בדרך התידוד ולומר לאידך גיסא, שאדרבה מה שקבלו עליהם ישראל את התורה שבכתב דין גרמא שלא יכפו עליהם את ההר כגיגית, ודווקא היה ראוי לכפותו על הגויים שלא קבלו את התושב"כ, ובזה אתי שפיר נמי קושית המלוא הרועים, ויבואר בהקדם הא דאמרינן במס' שבת (פח, א) שמחמת שכפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית: "אמר ר' אחא בר יעקב, מכאן מודעא רבה לאורייתא - ופירש"י - שאם יזמינם (הקב"ה) לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס".

והקשה רבינו המשנה למלך (פ"י דמכירה ה"א ד"ה מדברי) מהא דאיתא במס' גיטין (נה, ב): "כיון דקטלי, אגב אונסיה גמר

מוריה, שנה עשרים וחמש, גליון ט—י (רצז—רצח), מנ"א תשס"ג

והא סגי לקיום העולם, ואילו על התורה שבע"פ לא גמרי ומקני כתירוץ המעשה רקח ודעימיה, וקושטא קאי טענת המודעא רבה. ובזה עלה בדינו שהטעם שיכולים ישראל להפקיע את מה שקבלו בכפיית ההר כגיגית בטענת המודעא רבה, הוא משום שקבלו עליהם את התורה שבכתב, ושוב לא יחזור העולם לתוהו ובוהו, ואת התורה שבע"פ לא גמרי ומקני, אולם אם לא היו מקבלים את התורה שבכתב והכפיית הר כגיגית היתה על שתי התורות, לא היה כל פתחון פה בידם.

(ו) ולפי דרכנו למדנו ליישב קושית הגרש"ק דאז יאמרו בגויים לפני הקב"ה 'כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה', דאם אצל ישראל שקבלו התורה שבכתב, מ"מ כפו עליהן הר כגיגית, על אף ששוברו בצידו בכך שיכולים לסלק עצמם בטענת המודעא, כל שכן דגבן דלא קבלנו תורה שבכתב ולא היינו יכולים להנצל מהכפיה בטענת מודעא, שהיה ראוי שיכפו עליהם הר כגיגית.

ובאם טענת העכו"ם יסודה בכך שאם היו כופים עליהן הר כגיגית בודאי היו מקיימין את התורה שכן אין להם טענת מודעא להנצל מהעונש, הרי דמתורץ קושית המלוא הרועים דשפיר השיבם הקב"ה שאף השבע מצוות בני נח שהיו מחויבים לשמור ואין להם כל טענה להנצל לא קיימו, ובזה נסכר פי דוברי שקר בטענת העכו"ם הנזכרת.

לקבל התורה, משום שבריאית העולם הוא בשביל התורה, ואם לא יקבלו יחזור העולם מאליו לתוהו ובוהו, והרי זה כדי להנצל ממוות דבכה"ג גמר ומקני, ושוב הדרה קושיה לדוכתא דלית לישראל טענת מודעא רבה לאורייתא'.

גם ראיתי מקשה בספר אשר הנחלים (נחמולי, שאלוניקי תקמג. נחל נובע דרוש ה"ה ועוד) בעצם ענין כפיית ההר כגיגית: "יש לדקדק למה הוצרך האל יתברך לכפות עליהם את ההר, מאחר שכבר עשו תנאי עם מעשה בראשית, והוה לו לגלות להם שאם אינם מקבלים את התורה נמוגים ארץ וכל יושביה", והביא שם מדברי המהרש"א בח"א שרן בזה.

(ה) והנראה לתרץ הני תרי קושיין ע"פ דברי התנחומא שהובאו לעיל דאת התורה שבכתב קבלו ישראל עליהם ברצון באומרם נעשה ונשמע, ואילו הכפיית הר כגיגית נצרכה לתורה שבע"פ, ונמצא מיושב קושית האשר הנחלים שכן קיום העולם מובטח היה מצד שקבלו עליהם ברצון את התורה שבכתב, ולכן הוצרכו להגיע לכפיית ההר כגיגית כדי שיקבלו נמי תורה שבע"פ.

ומכיון שהמודעא רבה לאורייתא הוא רק על מה שקבלו בכפיית הר כגיגית וזהו התורה שבע"פ, שוב ליכא למיפרך כקושית הישועות יעקב דישראל גמרי ומקני לה דאל"ה היה חוזר העולם לתוהו ובוהו, שהרי את התורה שבכתב המה קבלו עליהם ברצון

הרב אפרים שמואל מאיר

מח"ס עבודת משא, ירושלים

בד' המהרש"א דהצלה ע"י תפילה לא הוי נס

ידועים ד' המהרש"א קידושין כ"ט ב' [ד"ה אפשר] דהצלה מנזק ע"י תפילה אינו בגדר נס ואינו בגדר דמנכין לו מזכויותיו ע"ז] עיש"ה. וצ"ע, דבמס' ע"ז י"ח א' במעשה דרבי

מאיר שניצול ע"י תפילת אלקא דמאיר ענני [ע"ש ברש"י י"ח ב' שכ' שזה תפילה, ע"ש ד"ה מי יימר], כ' שם במהרש"א [י"ח ב' ד"ה אלקא] דהצלה ע"י תפילה זו מוגדרת כנס, ולכך בתחילה ניסה לאצולי בממון ולא ע"י נס באמירת אלקא דמאיר ענני זה

מוריה, שנה עשרים וחמש, גליון ט—י (רצז—רצח), מנ"א תשס"ג